

Міністерство освіти і науки України
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської
молоді

Наскрізна навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«ОХОРОНА ПРИРОДИ»

*Рекомендовано педагогічною радою Національного еколого-
натуралістичного центру учнівської молоді МОН України
(протокол №2 від 05 травня 2023 р.)*

Автори:

Смоляр Н. О., к. б. н., доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Брижак Л. М., завідувач відділу біології та методичної роботи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Рецензенти:

Лісовець Олена Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології, ґрунтознавства, геоботаніки Дніпровського національного університету

Бойко Надія Федосіївна, методист комунального закладу Сумської обласної ради - обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, спеціаліст вищої категорії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Наскрізна навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Охорона природи» спрямована на реалізацію у гуртках, творчих учнівських об'єднаннях закладів позашкільної освіти. Програма розрахована на вихованців 14-18 років.

Мета наскрізної навчальної програми полягає у формуванні ключових компетентностей особистості в процесі засвоєння системи знань із основ охорони природи та раціонального природокористування, а також ознайомлення з сучасними природоохоронними концепціями.

Основними завданнями програми є формування таких компетентностей:

пізнавальної: поглиблення знань про сучасні природоохоронні концепції, ознайомлення з основними державними законодавчими актами з охорони навколишнього природного середовища, історією заповідної справи в Україні, природоохоронними об'єктами свого регіону, принципами збереження природи та біоекоетики, оволодіння термінологічним апаратом;

практичної: уміння розпізнавати та визначати представників біорізноманіття рідного краю (рослин, тварин, грибів та ін.), насамперед, що включені до Червоної книги України, проводити моніторингові дослідження біорізноманіття природно-заповідних об'єктів, оволодіти методиками збору інформації в природних умовах та їх оброблення, обирати потрібні джерела інформації та використовувати їх для узагальнень та пояснень;

творчої: формування творчих здібностей, навичок дослідницької діяльності, умінь застосовувати здобуті знання у практичній природоохоронній діяльності, розвиток потреби дітей у творчій самореалізації та самовдосконаленні;

соціальної: формування почуття відповідальності за збереження природи рідного краю, здатності працювати в команді, поваги до людей, доброзичливості, наполегливості, відповідальності, працелюбства.

Навчальна програма розрахована на 36 годин.

Програмою передбачено широке застосування в освітньому процесі активних форм проведення занять, використання різних методів пізнавальної діяльності.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми, враховуючи рівень підготовки, інтересів вихованців, їх віку, стан матеріально-технічної бази закладу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Основний рівень

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	-	1
2.	Наукові та практичні засади	2	-	2

	збереження та охорони природи			
3.	Сучасний стан та екологічні проблеми основних компонентів навколишнього природного середовища	2	-	2
4.	Біорізноманіття та рівні його охорони	2	-	2
5.	Червона книга України	2	-	2
6.	Зелена книга України	1	2	3
7.	Природозаповідання як сучасна природоохоронна концепція.	4	2	6
8.	Екомережа як інтегрована концепція збереження природи.	2	-	2
9.	Освітні та соціальні природоохоронні засади збереження, відтворення та охорони природи.	2	-	2
10.	Еколого-просвітницька функція об'єктів природно-заповідного фонду.	4		4
11.	Екологічний туризм та його пізнавальні й еколого-просвітницькі функції.	2	-	2
12.	Біоекоетика як сучасна еколого-просвітницька та збережувальна концепція.	4	2	6
13.	Підсумок		2	2
Разом		28	8	36

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (1год.)

Теоретична частина. Завдання збереження, відтворення та охорони біорізноманіття.

2. Наукові та практичні засади збереження та охорони природи (2 год.)

Теоретична частина. Сучасні природоохоронні концепції. Теоретико-практичні засади збереження та охорони природи.

3. Сучасний стан та екологічні проблеми основних компонентів навколишнього природного середовища (2 год.)

Теоретична частина. Сучасний стан та екологічні проблеми основних компонентів навколишнього природного середовища: атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів та ґрунтового покриву, рослинного та тваринного світу. Основні екологічні ризики та загрози. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

4. Біорізноманіття та рівні його охорони (2 год.)

Теоретична частина. Поняття про біорізноманіття. Рівні охорони біорізноманіття: індивідуальний, ценотичний, ландшафтний, екосистемний, біосферний.

5. Червона книга України (2 год.)

Теоретична частина. Червона книга як концепція індивідуального рівня охорони біорізноманіття. Червоні списки: Світовий Червоний список, Європейський Червоний список, Червона книга України. Регіональні червоні списки. Закон України «Про Червону книгу України».

6. Зелена книга України (3 год.)

Теоретична частина. Зелена книга як концепція ценотичного рівня охорони біорізноманіття. Зелена книга України. Рідкісні фітоценози.

Практична частина. Природа рідного краю та її охорона. Відвідання відділу природи краєзнавчого музею або Музею природи (*екскурсія*).

7. Природозаповідання як сучасна природоохоронна концепція (6 год).

Теоретична частина. Заповідна справа в Україні. Історія заповідної справи в Україні. Етапи розвитку заповідної справи. Організаційно-правові основи ведення заповідної справи. Внесок учених у розвиток заповідної справи. Сучасні проблеми розвитку заповідної справи в Україні та в регіоні. Закон України «Про природно-заповідний фонд України».

Природно-заповідний фонд України. Природоохоронні та заповідні території регіону, їх роль у збереженні та відтворенні біорізноманіття. Структура і склад природно-заповідної мережі. Категорії природно-заповідного фонду України: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, зоопарки, дендропарки, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва та ін. Особливості заповідного режиму різних категорій об'єктів природно-заповідного фонду їх роль у збереженні, відтворенні та охороні природи. Алгоритм створення об'єкта природно-заповідного фонду.

Практична частина. Спостереження за представниками біорізноманіття у природних умовах. Робота на фенологічних профілях та майданчиках спостережень об'єктів природно-заповідного фонду.

8. Екомережа як інтегрована концепція збереження природи (2 год.)

Структура та склад екомережі. Основні функції та етапи розбудови. Рівні екомереж: панєвропейська, національна, регіональні.

9. Освітні та соціальні природоохоронні засади збереження, відтворення та охорони природи (2 год.)

Теоретична частина. Цілі, напрями та способи реалізації освітніх та соціальних природоохоронних засад збереження, відтворення та охорони природи.

10. Еколого-просвітницька функція об'єктів природно-заповідного фонду (4 год.)

Теоретична частина. Еколого-просвітницька функція об'єктів природно-заповідного фонду поліфункціонального призначення: біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, зоопарків та ін.

11. Екологічний туризм та його пізнавальні й еколого-просвітницькі функції (2 год.)

Теоретична частина. Екологічні стежки та маршрути як форма пізнання природи рідного краю та регулювання рекреаційного навантаження на природне середовище.

12. Біоекоетика як сучасна еколого-просвітницька та збережувальна концепція (6 год.)

Теоретична частина. Гуманістичні принципи екобіоетики. Антропоцентризм і біоекоцентризм. Верховенство природи та принципи раціонального використання її ресурсів. Особливості збереження та відтворення біорізноманіття.

Практична частина. Екологічні об'єкти і явища в природі. Інтерпретація подій (пізнавально-просвітницька робота на маршруті екологічної стежки національного природного або регіонального ландшафтного парку).

13. Підсумок (2 год.)

Практична частина. Біорізноманіття природних територій (відвідання природно-заповідного об'єкту з метою вивчення біорізноманіття та стану популяцій рідкісних видів рослин і рослин).

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

здобувачі освіти мають знати і розуміти:

- основні принципи й підходи до охорони та раціонального використання природних ресурсів;
- суть і наслідки екологічних ризиків та загроз для біорізноманіття;

- державні законодавчі акти з охорони навколишнього природного середовища;
 - сучасні проблеми заповідної справи;
 - вклад учених у розвиток заповідної справи;
 - структуру та склад природно-заповідної мережі;
 - відмінності між Червоною та Зеленою книгою України;
 - знати представників рослин і тварин рідного краю, що включені до Червоної книги України та регіональних червоних списків;
 - називати природно-заповідні території;
 - розуміти їх роль у збереженні та відтворенні біорізноманіття;
 - особливості та різновиди зеленого туризму;
 - основні принципи біоетики;
 - правила поведінки в природі під час екскурсій;
- здобувачі освіти мають уміти:*
- визначати види рослин і тварин, що знаходяться під охороною;
 - прогнозувати наслідки впливу людини на біорізноманіття;
 - вивчати території, що пропонуються до заповідання;
 - вміти застосовувати основні принципи біоетики;
 - проводити самостійні дослідження в природі;
- здобувачі освіти мають набути досвіду:*
- проведення моніторингових дослідження в природі;
 - розрізняти види рослин і тварин регіонально рідкісні та зникаючі;
 - визначення територій та об'єктів для заповідання;
 - просвітницької діяльності з охорони природи.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

№ п/п	Найменування обладнання	Кількість
	Прилади	
1.	Лупи ручні	10 шт.
2.	Біноклі	5 шт.
3.	Сачок ентомологічний	10 шт.
4.	Сачок водяний	10 шт.
5.	Прилад для вимірювання прозорості води.	1 шт.
6.	Набір для визначення родючості ґрунтів	1 шт.
7.	Прилад для вимірювання рН	1.
	Натуральні об'єкти	
8.	Колекція комах	1 компл.
	Друковані Таблиці	
9.	Охорона природних ресурсів	1 шт.

10.	Червона книга України. Рослини	1 шт.
11.	Червона книга України. Тварини	1 шт.
12.	Портрети вчених-біологів	1 шт.
13.	Альбом Червона книга України. Рослинний світ	1 компл
14.	Альбом Червона книга України. Тваринний світ	1 компл
	Карти настінні	
15.	Україна. Охорона природи	1 шт.
16.	Україна. Рослинний світ	1 шт.
17.	Україна. Тваринний світ	1 шт.
18.	Зоогеографічна карта світу	1 шт.
19.	Електронні презентації. Відеоматеріали та дидактичні посібники.	

ЛІТЕРАТУРА

1. Заповідна справа: Навч. посіб. / О. Г. Чайка, В.І. Мокрий. Львів : Львівська політехніка, 2017. 144 с.
2. Червона книга України. Рослинний світ /за ред. Я.П.Дідуха. К. :Глобалколсалтинг, 2009. 900с.
3. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. К. :Глобалколсалтинг; 2009. 600с.
4. Каталог раритетних рослин ботанічних садів і дендропарків України: довідн. посіб. / за ред. Лебеди А.П. К. : Академперіодика, 2011. 184 с.
5. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території / Колектив авторів під заг. ред. доктора біологічних наук О. М. Байрак). Полтава : Верстка. 2003. 212 с.
6. Теоретичні та прикладні аспекти вивчення, збереження та збагачення фіторізноманіття у науково-дослідних установах та навчальних закладах України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава:ФОП Гаража М.Ф. 2019. 185 с.